

Sygn. akt IC 162)14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 maja 2015 r.

Sąd w Częstochowie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Krystyna Mieszkowska

Protokolant: Magdalena Adamus

po rozpoznaniu w dniu 27 maja 2015 r. w Częstochowie

na rozprawie

sprawy z powództwa K. L.

przeciwko W. L.

o ustalenie – unieważnienie umowy

oddala powództwo

IC 162)14

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 30 kwietnia 2014 r. powód K. L. domagał się ustalenia - unieważnienia umowy z dnia 26 marca 2002 r. zawartej pomiędzy pozwanym W. L. i M. J. mocą której M. J. przeniosła na W. L. prawa do skutków procesu w sprawie IC 225)04.

Uzasadniając żądanie powód podał, że w dniu 26 marca 2002 r. pozwany i M. J. zawarli umowę mocą której M. J. sprzedała W. L. przysługujące jej wobec Wyższej Szkoły (...) w C. oraz Skarbowi Państwa i samorządu terytorialnego roszczenie o odszkodowanie i zapłatę wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości położonej w C. przy ul. (...). W ocenie powoda, w czasie zawierania tej umowy jego babcia M. J. była w podeszłym wieku (niespełna rok później zmarła) nadto pozostawała „w stosunku umowy dożywocia” z W. L., zatem nie można wykluczyć, że M. J. nie była w stanie albo bała się skorzystać z przysługującego jej uprawnienia wynikającego z art. 388 § 2 k.c. Powód podniósł także, że pośrednio umowa ta skierowana była przeciwko przyszłemu i prawdopodobnemu współspadkobiercy i że to był najważniejszy motyw i cel jej sporządzenia przez W. L.. Umowa przygotowana została przez zainteresowanego w formie wydrukowanej na komputerze a następnie zaproponowana babci M. do podpisu. W ocenie powoda było to działanie brata w złej wierze. Umowa ta pozostawała w wyłącznym posiadaniu W. L. i nie została ujawniona po otwarciu spadku po babci ani w procesie o dział spadku, a ujawniona została i przedstawiona jako dowód w sprawie IC 225)04, której powód, jako współspadkobierca był uczestnikiem. Nieujawienie tej umowy było dalszym działaniem pozwanego na niekorzyść powoda, które to działanie powód odbiera jako działanie w złej wierze. Sąd Okręgowy w Częstochowie, pomimo jego sprzeciwu, w wyroku z dnia 7 października 2009 r. przyjął przedmiotową umowę jako dowód w sprawie, co było równoznaczne z pozbawieniem go legitymacji procesowej. W ocenie powoda umowa z dnia 26 marca 2002 r. była wyzyskiem babci M. J.. Ze względu na etap i złożoność procesu w sprawie IC 225)04 oczywistym było, że babcia nie doczeka żadnego ekwiwalentu wynikającego z zapisu umowy, która według powoda sama w sobie rażąco narusza zasadę ekwiwalentności, cel jej sporządzenia, naturę sporządzania cywilno - prawnych oraz zasadę współzycia społecznego zważywszy na fakt położenia starszej osoby w przymusowej sytuacji.

W odpowiedzi na pozew pozwany W. L. wniósł o oddalenie powództwa podnosząc, że umowa sprzedaży z dnia 26 marca 2002 r. będąca podstawą pozwu nie wchodzi w skład spadku po M. J., „prawo do niej zostało bowiem w całości sprzedane pozwanemu”. Pozwany wyjaśnił, że prawomocnym postanowieniem z dnia 20 października 2003 r. wydanym w sprawie (...)03 Sąd Rejonowy w Częstochowie stwierdził, że spadek po M. J. zmarłej w dniu 2 lutego (...). na podstawie testamentu własnoręcznego z dnia 18 października 2001 r. nabyli K. L. i W. L. po połowie. Natomiast roszczenie o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z zabudowanej nieruchomości położonej w C. przy ul. (...), będące przedmiotem umowy z dnia 26 marca 2002 r. nie stanowiło przedmiotu spadku. M. J. przeniosła bowiem w całości powyższe prawo na rzecz pozwanego. Zatem właścicielem roszczenia jest pozwany, a nie pozwany i powód na podstawie postanowienie o stwierdzenie praw do spadku.

W piśmie z dnia 14 stycznia 2015 r. powód oświadczył, iż uaktualnia swoje stanowisko w sprawie i wniósł o ustalenie – stwierdzenie nieważności umowy sprzedaży z dnia 26 marca 2002 r. zawartej pomiędzy M. J. a W. L.. Jednocześnie powód wniósł o zmianę wyroku z dnia 7 października 2009 r. wydanego w sprawie IC 225)04 i zasądzenie na jego rzecz kwoty 983.395 zł z odsetkami oraz zmianę przedmiotowego wyroku w zakresie kosztów. W uzasadnieniu pisma powód powołał art. 189 k.p.c. i zarzucił, że umowa z dnia 26 marca 2002 r. nie może zostać uznana za ważną, bowiem narusza ustawę, zasady współżycia społecznego i dobry zwyczaj. Powód podał, że na podstawie testamentu M. J. powołała do spadku K. L. i W. L.. Powód i pozwany zawarli ugodę w zakresie działu spadku, co w ocenie powoda stanowi potwierdzenie jego interesu prawnego. W sprawie o dział spadku pozwany ukrył umowę z dnia 26 marca 2002 r. w celu spowodowania największych strat powoda. Jako podstawę nieważności umowy z dnia 26 marca 2002 r. powód wskazał art. 5, 56, 58 § 1 i 2, 82, 83 § 1 i 2, 86 § 1, 94, 384, 385 § 1, 387, 388, 535 k.c. oraz art. 189, 232, 248 § 1 i 366 k.p.c.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny

:

Powód K. L. i pozwany W. L. są braćmi. M. J. była ich babcią.

W dniu 26 marca 2002 r. pomiędzy M. J. jako sprzedającą i pozwanym W. L. jako kupującym została zawarta umowa sprzedaży wierzytelności. Na jej podstawie M. J. sprzedała pozwanemu W. L. opisaną w §1 umowy wierzytelność przysługującą jej w stosunku do pozwanej Wyższej Szkoły (...) w C. o odszkodowanie i zapłatę wynagrodzenia za korzystanie z nieruchomości przy ulicy (...) w C. wraz z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu oraz kosztami egzekucyjnymi. W §4 umowy strony ustaliły, że w dniu zawarcia niniejszej umowy powyższa wierzytelność przechodzi na kupującego z tym, że jeżeli okazałoby się, że powództwo wytoczone przez sprzedającą przed Sądem Okręgowym w niniejszej sprawie jest bezzasadne, umowa ulega rozwiązaniu w dniu uprawomocnienia się w tej sprawie wyroku sądu powszechnego. Wartość umowy uzależniona jest od kwoty zasądzonej przez sąd powszechny. W §5 umowy strony uzgodniły, że kupujący w ciągu jednego miesiąca od otrzymania (tj. wyegzekwowania od dłużnika) odszkodowania (wynagrodzenia), o którym mowa w §1 umowy, zapłaci sprzedającej 1/10 (jedną dziesiątą) całej kwoty. Zgodnie z §6 kupujący wstępował we wszystkie prawa, jakie przysługiwały sprzedającej. M. J. zmarła w dniu 2 lutego 2003 r.

Postanowieniem z dnia 20 października 2003 r. wydanym w sprawie (...)03 Sąd Rejonowy w Częstochowie stwierdził, że spadek po M. J., na podstawie testamentu własnoręcznego z dnia 18 października 2001 r. nabyli wnukowie K. L. i W. L. po połowie. Ugoda zawartą przed Sądem Rejonowym w Częstochowie w dniu 14 lipca 2005 r. w sprawie (...)03 powód i pozwany dokonali podziału spadku po M. J..

W pozwie z dnia 26 lutego 2001 r. złożonym w sprawie IC 225)04 prowadzonej przez Sąd Okręgowy w Częstochowie M. J. wniosła o zasądzenie na jej rzecz od Wyższej Szkoły (...) w C. (następnie Akademii im. (...) w C.) kwoty 480.000 zł wraz z odsetkami od daty wymagalności do dnia zapłaty oraz kosztami procesu. Kolejnymi pismami M. J. rozszerzyła powództwo do kwoty 11.944.164,26 zł

Wobec śmierci M. J. w dniu 1 września 2003 r. postępowanie w sprawie zostało zawieszona. Postanowieniem z dnia 27 maja 2004 r. Sąd Okręgowy w Częstochowie podjął postępowanie z udziałem następców prawnych powódki M. J. K. L. i W. L.. W toku procesu pozwany W. L. zawiadomił Sąd o treści umowy z dnia 26 marca 2002 r.

Wyrokiem z dnia 7 października 2009 r. Sąd Okręgowy w uwzględnił wyłącznie żądanie powoda W. L. (zasądził na jego rzecz kwotę 1.966.790 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 7 października 2009 r.). Powództwo K. L. zostało oddalone w całości z uwagi na zawarcie przez M. J. umowy z dnia 26 marca 2002 r. dotyczącej sprzedaży przedmiotowej wierzytelności w całości na rzecz powoda W. L.. Sąd uznał, że powód K. L. nie miał legitymacji procesowej do domagania się od pozwanej Akademii im. (...) w C. zapłaty z tytułu przedmiotowej wierzytelności, która nie weszła w skład spadku po M. J.. Zarzuty powoda K. L. odnośnie ważności umowy sprzedaży wierzytelności z dnia 26 marca 2002 r. w ocenie Sądu nie zasługiwały na uwzględnienie.

Wyrokiem z dnia Sąd Apelacyjny w Katowicach oddalił apelację powoda

(okoliczności bezsporne, nadto: kopia umowy sprzedaży z dnia 26 marca 2002 r. k – 6, kopia postanowienia Sądu Rejonowego w Częstochowie z dnia 20 października 2003 r. w sprawie (...)03 k -7, kopia postanowienia Sądu Rejonowego w Częstochowie z dnia 14 lipca 2005 r. w sprawie (...)05 k – 8, akta Sądu Okręgowego w Częstochowie IV 225)04 k – 2-3, 66-68, 173, 3058-3078).

Sąd zważył co następuje:

Powód K. L. domagał się unieważnienia umowy sprzedaży wierzytelności zawartej w dniu 26 marca 2002 r. pomiędzy M. J. a pozwanym W. L., z tego powodu, że pozwany W. L. doprowadził do jej zawarcia wyzyskując przymusowe położenie i niedoświadczenie M. J.. Drugim roszczeniem powoda zawartym w pozwie z dnia 30 kwietnia 2014 r. było żądanie ustalenia nieważności powyższej umowy jako sprzecznej z zasadami współżycia społecznego oraz dotkniętej wadami oświadczenia woli.

W odniesieniu do pierwszego żądania powoda zauważyć należy, że znajduje ono swoje oparcie w przepisie art. 388 k.c. który zawiera ustawową regulację wyzysku, ograniczając względów moralnych swobodę umów. W piśmiennictwie dominuje pogląd, że przepis art. 388 k.c. nie określa kolejnej wady oświadczenia woli, poza ujętymi w art. 82 –88 k.c., lecz odnosi się do treści umowy, wskazując na przekroczenie granic kontraktowej swobody w ustalaniu jej treści. Jednakże przyznana przepisem art. 388 § 1 k.c. pokrzywdzonemu kompetencja do żądania ochrony prawnej musi być realizowana na drodze sądowej i ograniczona jest dwuletnim terminem zawitym, który rozpoczyna swój bieg od dnia zawarcia umowy (art. 388 § 2 k.c.). Po upływie tego terminu uprawnienie pokrzywdzonego wygasa i skutek ten sąd obowiązany jest uwzględnić z urzędu. Umowa której unieważnienia domaga się powód zawarta została 26 marca 2002 r. Tak więc dwuletni termin do żądania jej unieważnienia zakończył się w dniu 26 marca 2004 r. i z tym dniem wygasł. Z żądaniem unieważnienia umowy powód wystąpił w dniu 30 kwietnia 2014 r. (data złożenia pozwu) .W tej dacie uprawnienie powoda wynikające z art. 388 § 1 k.c. wygasło, co Sąd obowiązany był uwzględnić z urzędu.

W odniesieniu do drugiego żądania powoda zauważyć należy, że stosownie do art. 189 k.p.c. powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Oznacza to, że istnieją dwie przesłanki powództwa o ustalenie, które powinny wystąpić łącznie:

ustalenie powinno dotyczyć stosunku prawnego lub prawa, a nie okoliczności faktycznej;

powód powinien mieć interes prawny w ustaleniu danego stosunku prawnego lub prawa.

W rozpoznawanej sprawie można mówić iż została spełniona pierwsza z wymienionych przesłanek. Ustalenie nieważności umowy z dnia 26 marca 2002 r. doprowadziłoby do ustalenia nieistnienia stosunku prawnego wynikającego z tej umowy, co oznaczałoby iż wierzytelność będąca przedmiotem postępowania w sprawie Sądu Okręgowego w Częstochowie IC 225)04 weszła w skład spadku po zmarłej M. J..

W ocenie sądu powód nie posiada jednak interesu prawnego w żądaniu ustalenia nieważności powyższej umowy na drodze sądowej.

Stosownie do utrwalonego stanowiska judykatury (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu, I ACa 1046)98, OSA 1999/11-12/49, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 1997 r. II CKU 7)97, Prokuratura i Prawo 1997)6)39) interes prawny w rozumieniu art. 189 k.p.c. zachodzi wówczas, gdy istnieje obiektywna niepewność stanu prawnego lub prawa, która rodzi po stronie powoda potrzebę uzyskania ochrony jego sytuacji prawnej. Jednocześnie w orzecznictwie podkreśla się, że brak jest interesu prawnego w ustaleniu określonego prawa lub stosunku prawnego, gdy osoba zainteresowana może w innej drodze, np. w procesie o świadczenie, o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego, a nawet w drodze orzeczenia o charakterze deklaratoryjnym, osiągnąć w pełni ochroną swych praw (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 1965 r., II CR 266)64, OSPiKA 1966, Nr 6-8, poz. 166; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 grudnia 1968 r., I PR 290)68, P i P 1969, z. 11, s. 918; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1997 r., II CKN 201)97, M.P 1998, Nr 2, s. 3; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 1998 r., II CKN 572)97. niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z 9 maja 2000 r. IV CKN 686)00, niepubl wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 2008 r., III CSK 204)07 Lex nr 395051; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2011 r., I CSK 351)10 Lex nr 785272).

W świetle powyższego nie można przyjąć, że powód ma interes prawny w wytoczeniu powództwa o ustalenie nieważności umowy z dnia 26 marca 2002 r., ponieważ wyrok ustalający nieważność umowy nie zakończy sporu między stronami. Powód może realizować swoje roszczenie w drodze powództwa o zapłatę.

Przyjęcie takiego stanowiska czyniło zbędnym przeprowadzenie zawnioskowanych przez powoda dowodów w postaci kopii opinii lekarskich o stanie zdrowia M. J., kopii odręcznych zapisków i korespondencji M. J. oraz korespondencji stron.

Na marginesie zauważyć należy, że z udziałem powoda toczyło się postępowanie o zapłatę w sprawie IC 225)04, w którym powód powoływał się na nieważność umowy sprzedaży wierzytelności z dnia 26 marca 2002 r., który to zarzut powoda w ocenie Sądu rozpoznającego sprawę nie zasługiwał na uwzględnienie.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania powództwo należało oddalić.